

Otto-I. Meurman

4.6.1890–19.8.1994

»Nykyaikainen asemakaavatyö pyrkii luomaan pohjan inhimillisen asutuksen toteuttamiselle sekä siinä mielessä järkeistämään kaiken rakennustoiminnan ja maan käytön sitä varten. Järkiperäisyyden tavoittelun ohella nykyaikainen asemakaavoitus asettaa päämääräkseen samalla inhimillisyyden, ts. se koettaa muodostaa asumis-, työs-kentely- ja virkistätymisolosuhteet kaikille ihmisille asuivatpa he maaseudun keskuksissa tai kaupungeissa, mahdollisimman edullisiksi ja tyydytystä tarjoaviksi, niin että ympäristö ja kotiseutu muovautuisivat ihmisen elämäntapahtumain viihtyisäksi ja sopusuhtaiseksi kehikseksi.»

Otto-I. Meurmanin 1947 julkaistun Asemakaavaopin ensimmäinen kappale voidaan lukea sodanjälkeisen Suomen jälleenrakentamista siivittäneen idealismin credona. Tekstin koruton asiallisuus ja sen ongelmaton optimismi hätkähdyttävät tämän päivän lukijaa. Miten maailma saattoi hirveiden sotavuosien jälkeen näyttää noin selvältä? Syvällisten vastausten aika on vielä edessä. Nuoret tutkijat ovat vasta aloittamassa Meurmanin mittavan elämäntyön järjestelmällistä tutkimusta. Tehtävä on ainutlaatuinen: yhden elämäntyön kautta pääsee tarkastelemaan poikkeuksellisen pitkää rakentamisen – ja purkamisen – aikakautta. Keskeisin asema Meurmanilla lienee kuitenkin juuri sotien jälkeisen Suomen teollistumis- ja urbanisoitumisprosessin san-karitarinassa.

Otto-I. Meurman tuli ylioppilaaksi Helsingin suomalaisesta normaalilyseosta 1908. Suomen Teknillisessä Korkeakoulussa hän suoritti ensin tie- ja vesirakennuksen diplomi-insinööritutkinnon ensiosan 1911 ja valmistui sitten sieltä arkkitehdiksi 1914. Meurmanin ensimmäinen työpaikka, Eliel Saarisen toimisto Hvitträskissä johti hänet suoraan nykyaikaisen suomalaisen asemakaavataiteen keskiöön, avustajaksi 1915 valmistuneeseen Munkkiniemi–Haagan asemakaavatyöhön.

Kun haastattelin Meurmania 1970-luvulla saadakseni selkoa itsenäisen Suomen ensimmäisten vuosikymmenten kaupunkirakentamisesta, hän totesi, että Saarisen Munkkiniemi–Haaga -suunnitelman kaunis julkaisu oli pitkään suomalaisen asemakaavoituksen ainoa oppikirja. Ensimmäisen varsinaisen oppikirjan maa kuitenkin sai vasta Meurmanin Asemakaavaopin ilmestyessä 1947, ja sitä ennen Suomessa ja Meurmanille ehti tapahtua paljon.

Ennen kuin Meurman aloitti työnsä Viipurin kaupungin ensimmäisenä asemakaava-arkkitehtina 1918, hän oli vuoden Helsingissä Bertel Jungin apulaisena. Vuonna 1917 hän edisti tärkeällä tavalla asuntopolitiikkaa toimimalla Suomen ensimmäisen yleisen asuntokongressin näyttelyn komissaarina.

Vuonna 1919 Meurman teki tärkeän opintomatkan Ruotsiin. Hän oppi Göteborgissa asemakaavoituksen tekniikkaa kaupungininsinööri Albert Lilienbergiltä ja paneutui Tukholman puutarhaesikaupunkieihin. Nämä opit ohjasivat häntä Riihimäen kauppalan 1922 valmistuneessa asemakaavassa luomaan sellaisen harmonisen ja mittakaavaltaan kohtuullisen kaupunkityypin, josta tuli 1920-luvun yleisesti hyväksytty ihanne meilläkin. Pääkatuja reunustavien yhtenäisten kerrostalojen muodostamien seinien suojassa asuintalot kevenivät suurpihakortteleina kaupungin laitoja kohti, missä kapeita ja vapaammin kaartuvia asuntokatuja reunustivat omakotitalot puutarhamaisilla tonteillaan.

Viipurissa Meurman 1918–37 tuki Uno Ullbergin aloittamaa kaupungin vanhimman historian tutkimusta ja keskittyi erityisesti esikaupunkialueitten kehittämiseen. Kaupunkiin liitettiin vuosina 1923–33 niin laajoja alueita, että sen alue laajeni yli kolmetoistakertaiseksi. Meurman kirjoitti: »Viipuri tarjoaa asemakaava-arkkitehdille mielenkiintoisemman työalan kuin ehkä mikään muu kaupunki maassamme, johtuen etenkin siitä, että aivan kaupungin keskiosissa vielä on laajoja alueita, joita asemakaavan täydentämistä ja taiteellista tehostamista varten voidaan käyttää. Mutta myöskin vaikuttavat Viipurin kaunis, lahtien halkoma ja vuoriryhmien koristama maasto, historialliset rakennustaiteen muistomerkit, satama- ja rautatieprobleemit sekä lopuksi – niin paradoksimaiselta kuin kuuluneekin – laajojen hökkeli-esikaupunkien asettamat järjestelyvaikeudet ja mahdollisuudet kannustavasti asemakaavan sommittelijaan.»

Ennen kuin Meurman 1940 nimitettiin Teknillisen korkeakoulun ensimmäiseksi asemakaavaopin professoriksi, hän ehti toimia siellä muutaman vuoden asemakaavaopin ylimääräisenä opettajana. Päätyön vaihtuminen rakennushallituksen suunnitteluosaston toimistoarkkitehdin viraksi pakotti Meurmanin jättämään Viipurin ja palaamaan Helsinkiin 1937. Viipuri pysyi kuitenkin Meurmanin mielessä erityisasemassa, ja hän antoi eläkevuosinaan sen historiankirjoitukseen merkittävän panoksen kahdella kirjallaan, 1976 ilmestyneellä teoksella Viipurin arkkitehdeista ja 1983 julkaistulla tutkimuksellaan Viipurin kirkoista.

Asemakaavaopin professorina Meurman vakiinnutti suuntaviivat Suomen rakentamiselle. Hänen pragmaattinen suhtautumisensa tehtävään ei innostanut suuresta arkkitehtuurista ja näkyvästä yhteiskunnallisesta asemasta uneksivia oppilaita. Hänen uskollisimmista oppilaistaan tuli ilmeisesti niitä arkkitehtuurin ahkeria, hyviä ja taitavia, mutta hiljaisia virkamiehiä, joiden työn arviointi on alkanut vasta viime aikoina

kiinnostaa. Pitkän päivätyön päätyttyä Helsingissä 1959 Meurmanin kokemusta tarvittiin kuitenkin vielä Oulun yliopiston uudella arkkitehtiosastolla. Siellä hän toimi asemakaavaopin opettajana vuoteen 1962.

Meurmanin ansioluettelonsa liitteeksi omista rakennus- ja asemakaavatöistään laatima luettelo käsittää 57 Suomen kunnan nimet, kaavojen lukumäärää ja vielä vähemmän niiden yhteensä kattamaa pinta-alaa en rohkene edes yrittää laskea. Suomen rakennustaiteen museo sai kaikki arkistot hyvässä järjestyksessä, tutkijoiden on sikäli helppo aloittaa työnsä. Laajaa kirjastoaan Meurman siirsi jo eläessään vähitellen museon kirjastoon. Siitä laadittu luettelo on vuosisatamme suomalaisen asemakaavoituksen teorian ja käytännön ainutlaatuinen selitys.

Meurmanin pitkää ja laaja-alaista elämäntyötä kannatti vahva sosiaalinen velvollisuudentunto ja usko ihmisen perimmäiseen järkevyyteen. Tämä näkyy yhtä selvästi nuoren arkkitehdin pyrkimyksissä saada asuntoalueiden kadut, pihat ja rakennukset sellaisiksi, että monilapsiset perheet voivat turvallisesti elää kaupungeissa arkeaan, kuin eläkeläisprofessorin jyrisevissä artikkeleissa vanhojen rakennusten puolesta.

Vanhan arkkitehtuurin arvostus nousi etusijalle hänen eläkevuosien kirjoitustyösäänsä. Sen ansiosta Meurmanista tuli viimeisillä vuosikymmenillään jonkinlainen virallinen toisinajattelija, laajojen kansalaispiirien varauksetonta ihailua nauttinut Mörrä, mies, joka uskalsi suorasanaisesti kirjoittaa asioista, jotka yhä pahemmin tuntuivat katoavan tavallisten ihmisten ulottuvilta asiantuntijoiden ja bisnesmiesten laskelmiksi. Kun Meurman kirjoitti, että väljät asunnot eivät tule juurikaan kalliimmiksi kuin minimimitoitettut ja että vanhan talon purkaminen on aina myös taloudellisten arvojen haaskaamista, asia tuli heti selväksi. Meurman naputteli vanhalla kirjoituskoneellaan tekstiä, jota kaikki ymmärsivät. Yhteensä Meurmanin kirjoituksista laadittu luettelo sisältää 704 numeroa. Se alkaa vuodesta 1915 ja päättyy vuoteen 1985.

Meurmanin itsenäisyys, vaatimattomuus ja väsymätön utteruus elävät suomalaisessa kulttuurissa velvoittavana legendana. Hän oli toisenlainen suurmies alalla, jolla Suomessa ei ole ollut pulaa sankareista. Moni jäi kaipaamaan sitä persoonallista ääntä, joka puhelimesta aina joskus yllättäen sanoi: »Täällä professori Meurman, iltaa. Minulle tuli mieleen, että Teidän pitäisi kyllä kirjoittaa seuraavaksi ...»

Riitta Nikula